

Samenvatting: Schatting van materiële en immateriële schade ten gevolge van geweldsmisdrijven

- ten behoeve van Integrale Veiligheidsrapportage 1996 •

Amsterdam, 17 mei 1996

M. Geldorp
H. Gossink
B. van Dijk

1 Inleiding

Het onderzoek is er op gericht geweest globale schattingen te geven voor de *belangrijkste* schadeposten die gepaard gaan met geweldsmisdrijven. Daarbij is ook aandacht geschonken aan de immateriële schade.

Aangezien nog nooit eerder een dergelijke poging in het werk is gesteld, draagt het onderzoek sterk het karakter van een zoektocht naar informatie en methoden waarmee de schattingen gemaakt kunnen worden. Gelet op de lacunes in kennis over geweldsmisdrijven is het niet of nauwelijks mogelijk wetenschappelijk verantwoorde schattingen te maken; vaak moeten er vrij grove aannames gedaan worden om tot schattingen te kunnen komen. Door de zoektocht is echter tevens inzicht verkregen in de informatie die benodigd is om in de toekomst schattingen van schade een grotere betrouwbaarheid te geven.

Een tweede belangrijk aspect dat men zich bij de schattingen moet realiseren is dat immateriële schade om in termen van wielrenverslaggevers te spreken 'virtuele schade' is. Dat wil zeggen dat immateriële schade pas zichtbaar (in de vorm van concrete bedragen) wordt als slachtoffers deze immateriële schade gaan claimen bij daders of verzekeringsbedrijven. Zeker als slachtoffers relatief lichte gevolgen van een geweldsmisdrijf hebben ondervonden gaan zij echter veelal niet tot het claimen van immateriële schade over. In dit onderzoek wordt er vanuit gegaan dat slachtoffers dat wel doen; de 'virtuele' immateriële schade wordt daarmee geconcretiseerd. Dit leidt tot opzienbarende resultaten.

2 Definities

Geweld

Geweld wordt hier omschreven als moedwillige gewelddadige handelingen van personen, die direct gericht zijn tegen andere personen. Het gaat daarbij in alle gevallen om zaken die Strafbaar zijn gesteld in het Wetboek van Strafrecht. Met de afbakening worden van de definitie uitgesloten: (natuur)rampen, ongelukken en ander niet-moedwillig aangericht geweld, evenals vernieling (vandalisme, graffiti), ofwel geweld gericht tegen eigendommen. De vijf categorieën van geweld die in dit onderzoek onder de loep worden genomen zijn:

- overval;
- straatroof;
- bedreiging en mishandeling;
- aanranding en verkrachting;
- huiselijk geweld.

Slachtoffers

Het onderhavige onderzoek beperkt zich tot de primaire slachtoffers van geweld: degenen die direct en persoonlijk hebben bloot gestaan aan dreiging en/of feitelijk geweld. Alleen voor deze groep wordt in kaart gebracht welke nadelige gevolgen men kan ondervinden en welk kostenplaatje daaraan verbonden kan worden. Deze keus is om pragmatische redenen gemaakt: er is bijvoorbeeld onvoldoende bekend over het gemiddeld aantal betrokkenen (anders dan het primaire slachtoffer) bij de door ons onderscheiden soorten geweld en evenmin over de gevolgen van het geweld voor deze verschillende groepen van niet-primaire slachtoffers.

Gevolgen

Ingrijpende gebeurtenissen, zoals de hiervoor aangegeven soorten geweld vormen op diverse manieren een aantasting van het slachtoffer. De meest evidente aantasting is het kwetsen van het lichaam. Op korte termijn is letsel veelal hiervan het gevolg. Lichamelijke gevolgen kunnen zich echter ook op langere termijn manifesteren. Voorbeelden hiervan zijn somatische klachten die zich mogelijk pas in een later stadium openbaren.

In de tweede plaats tast een gewelddadige gebeurtenis ook de psyche van het slachtoffer aan. Op korte termijn kan daarbij gedacht worden aan heftige emoties zoals verlamming, angst en woede. De (opzettelijke) ontkenning van de waarde en uniciteit van het slachtoffer door de dader zorgen dat slachtoffers ook op langere termijn psychische problemen kunnen blijven ondervinden.

In de derde plaats kan geweld ook nadelige sociale consequenties hebben zoals bijvoorbeeld sociaal isolement (omdat het slachtoffer de deur niet meer uit durft), arbeidsongeschiktheid en het verlies van vertrouwen in anderen. In ernstige gevallen kan ook het gezinsleven ontwricht raken.

In dit onderzoek is de aandacht vooral gevestigd op de lichamelijke en geestelijke gevolgen of in aansluiting op juridische terminologie: lichamenlijk en geestelijk letsel¹.

Materiële schade

In artikel 95 boek 6 van het Burgerlijk Wetboek worden twee vormen van schade onderscheiden die voor vergoeding in aanmerking komen. Dit betreft in de eerste plaats vermogensschade, ofwel *materiële schade*.

Knol (1986) onderscheidt als de twee belangrijkste typen materiële schadeposten de *inkomensschade* en de *herstelkosten*. In dit onderzoek beperken wij ons tot dit laatste type en wel tot de kosten van de medische of psychische hulpverlening. Dergelijke kosten zijn namelijk enigszins te koppelen aan de ernst van het lichamenlijk of geestelijke letsel van het slachtoffer². Het moge duidelijk zijn dat onze benadering de werkelijkheid op enigszins kunstmatige wijze poogt te ordenen en haar afbreuk doet. Wij brengen slechts een deel van de werkelijk gemaakte kosten van materiële schade in kaart. Een andere methode is vooralsnog echter niet voorhanden.

Immateriële schade

De wet spreekt voorts over de vergoeding van ander nadeel (ook wel onstoffelijke, ideële of *immateriële schade*), voorzover de wet op vergoeding van dit andere nadeel recht geeft. De uitwerking van het recht op vergoeding van immateriële schade vindt men onder meer in artikel 106 lid 1 boek 6 BW. In lid 1 worden 3 criteria beschreven waaraan moet worden voldaan voordat immateriële schade 'naar billijkheid' vergoed kan worden. Twee daarvan zijn van belang wanneer het gaat om geweldsmisdrijven.

- In de eerste plaats dient er bij de aansprakelijke sprake van opzet te zijn op het toebrengen van de immateriële schade (niet zozeer opzet op de onrechtmatige daad).
- In de tweede plaats dient de benadeelde lichamenlijk letsel te hebben opgelopen, in zijn eer of goede naam te zijn geschaad of op andere wijze in zijn persoon te zijn aangetast.

Noot 1 Dit neemt overigens niet weg dat sociale gevolgen gedeeltelijk worden meegenomen in de berekening van immateriële schade. Bij bepaling van immateriële schade worden immers bepaalde sociale gevolgen meegewogen.

Noot 2 Ook eventuele (gedeeltelijke) arbeidsongeschiktheid hangt samen met de ernst van het lichamenlijk of geestelijke letsel. Het is echter niet mogelijk om de omvang van dit verschijnsel te bepalen, aangezien de meeste oorzaken van arbeidsongeschiktheid in Nederland niet worden geregistreerd.

3 Ernst letsel en daaraan gekoppelde schade

Zowel de hoogte van de materiële schade als de hoogte van de immateriële schade is gekoppeld aan de ernst van het lichamenlijk en geestelijk letsel: hoe ernstiger het letsel des te hoger de schade.

Om de hoogte van de schade te kunnen bepalen is het derhalve noodzakelijk om ernst-schalen te hanteren van het opgelopen lichamenlijke en geestelijke letsel.

Uit pragmatische overwegingen (er is vaak niet bekend in hoeverre lichamenlijk en geestelijk letsel in combinatie voorkomen) worden lichamenlijk en geestelijk letsel afzonderlijk behandeld.

Vervolgens moeten aan de verschillende ernst-categorieën schadebedragen worden gekoppeld.

Voor wat betreft de materiële schade is dit gebaseerd op schattingen van behandelkosten. Die schattingen zijn gemaakt op basis van informatie van het Centraal Orgaan Tarieven Gezondheidszorg in combinatie met resultaten van twee onderzoeken (Kingma, J. en A.W.M. Eijken e.a.; 1995 en Van Der Velden P.G. e.a. 1992) waarin een relatie wordt gelegd tussen ernst van letsel en intensiteit van de behandeling.

Voor wat betreft de immateriële schade is de koppeling van ernst van letsel aan bedragen gebaseerd op de indeling zoals deze wordt gehanteerd in de Smartegeldgids van de ANWB. De Smartegeldgids werkt echter met één ernst-schaal, waarin zowel de ernst van het lichamenlijk letsel wordt aangegeven alsook de ernst van het geestelijk letsel. In de praktijk wordt de hoogte van het smartegeld bepaald door de ernst van beide soorten letsel bij elkaar in overweging te nemen.

Aangezien in dit onderzoek beide letselvormen afzonderlijk worden behandeld, is het immateriële schadebedrag noodzakelijkerwijs gebaseerd op het afzonderlijk voorkomen van beide letselvormen. Dit leidt tot een overschatting van de immateriële schade daar waar lichamenlijk en geestelijk letsel samen gaan.

Aan de andere kant zal echter sprake zijn van een onderschatting van het bedrag behorende bij de immateriële schade omdat de Smartegeldgids nogal conservatieve schadebedragen hanteert. Advocaten weten over het algemeen vele-malen-hogere schadebedragen los te maken voor hun cliënt dan de bedragen die vermeld worden in de Smartegeldgids. Deze moeten dan ook eerder als minimumbedragen worden beschouwd. Bovendien wordt een eventuele overschatting waarschijnlijk (deels) teniet gedaan omdat wij gemiddelde schadebedragen per ernst-categorie hanteren. Iemand die óf lichamenlijk letsel heeft óf geestelijk letsel zal echter aan de onderkant van een dergelijke categorie terecht komen en iemand met beide letselsoorten aan de bovenkant.

Er wordt vanuit gegaan dat overschatting en onderschatting tegen elkaar opwegen.

Schade bij lichamenlijk letsel

Onderstaande indeling vormt de basis voor de ernstschaal van lichamenlijk letsel.

- 1 Geen letsel.
- 2 Licht letsel: blauwe plekken, kneuzingen, schaafwonden, striemen en dergelijke (dit is letsel waarbij over het algemeen geen medische hulp nodig is).

- 3 Matig letsel: vleeswonden, lichte hersenschuddingen, oppervlakkige steekwonden, ernstige bloeduitstortingen, uitgeslagen tanden, niet-gecompliceerde fracturen (letsel waarbij over het algemeen één tot meerdere malen medische hulp wordt gezocht).
- 4 Ernstig tot zeer zwaar letsel.
variërend van gecompliceerde breuken, gescheurde banden, tot (eenzijdige) doofheid, ernstig inwendig letsel, ernstige brandwonden, verlies of functieverlies van ledematen, blindheid, verlies spraakvermogen (letsel waarbij over het algemeen ziekenhuisopname nodig is).

Dit wordt voor de berekening van materiële schade op de volgende wijze aan de ernst-categorieën uit de politiemonitor gekoppeld.

- De materiële schade, althans de herstelkosten, van slachtoffers die geen letsel oplopen of licht letsel, waarbij geen arts of EHBO nodig was is nihil.
- De helft van de slachtoffers die licht letsel oplopen, waarbij eenmalige medische hulp nodig was bezoeken de huisarts (f 35,-), de andere helft bezoekt de EHBO van het ziekenhuis (f 419,-); dat komt neer op een gemiddeld bedrag van f 227³.
- Voor het letsel, waarbij meerdere malen medische hulp nodig is wordt voor degenen (50%) die een poliklinische behandeling in een ziekenhuis ondergaan f 494,- aangehouden (gemiddeld 3,5 bezoeken) en voor degenen (50%) die buiten het ziekenhuis worden behandeld f 122,50 (dat is 3,5 x f 35,-). Dit komt neer op gemiddeld f 308,-.
- Voor de slachtoffers waarvoor ziekenhuisopname noodzakelijk was hanteren wij een bedrag van f 11.383,-.

Een en ander kan als volgt in tabelvorm worden weergegeven.

Tabel 3.1 Lichamelijk letsel en gemiddelde kosten van medische behandeling (in guldens)

ernst van het letsel	gemiddelde kosten
geen letsel	0
licht letsel, waarbij geen arts of EHBO nodig was	0
licht letsel, waarbij eenmalige medische hulp nodig was	227
letsel, waarbij meerdere malen medische hulp nodig was	308
letsel, waarbij ziekenhuisopname nodig was	11.383

De gemiddelde kostenposten uit deze tabel kunnen direct worden toegepast voor de berekening van materiële schade ten gevolge van lichamelijk letsel bij straatroof en bedreiging van mishandeling.

Voor de overige geweldsmisdrijven zijn schadegemiddelden gebruikt die mede van bovenstaande tabel zijn afgeleid.

Noot 3 Een uitzondering vormt hier huiselijk geweld. Bij dit type geweldsmisdrijven wordt er vanuit gegaan dat 75% van deze slachtoffers zich bij de huisarts laat behandelen en 25% bij de EHBO van een ziekenhuis. Dit leidt tot een gemiddelde schadepost van f 161,-.

Voor de berekening van de immateriële schade ten gevolge van lichamelijk letsel wordt de volgende tabel gebruikt.

Tabel 3.2 Ernst van het lichamelijk letsel en immateriële schade

ernst lichamelijk letsel	categorieën Smartegeldgids	gemiddelde schade ⁴
geen	-	0
licht	1	1.602
matig	2 ⁵	2.590
ernstig tot zeer zwaar	2-7	21.422

Schade bij geestelijk letsel

Afhankelijk van de ernst van de gebeurtenis zullen slachtoffers wel of geen stress-reacties vertonen. Wanneer het echter om een *ingrijpende* gebeurtenis gaat zullen slachtoffers vrijwel altijd te maken krijgen met stress-reacties zoals schrik, machteloosheid, (doods)angst, verdriet, woede, verwarring en paniek. Dergelijke stress-reacties leveren kortdurende psychosomatische klachten op van voorbijgaande aard. In deze gevallen wordt gesproken van licht geestelijk letsel. Er wordt vanuit gegaan dat deze groep slachtoffers hun problemen over het algemeen zonder professionele, psychische hulpverlening te boven zullen komen. Ernstiger gebeurtenissen, die hier *schokkende* gebeurtenissen worden genoemd, leiden vrijwel altijd tot verwerkingsverschijnselen. Deze slachtoffers hebben gedurende een korte of langere periode last van verstoorde emoties en van veranderd gedrag, maar komen uiteindelijk wel tot een afronding van het verwerkingsproces. Wij gaan er van uit dat deze groep slachtoffers professionele hulp nodig heeft om hun problemen de baas te worden. In een aantal gevallen is een gebeurtenis dermate ernstig dat deze traumatisch genoemd kan worden. Er is dan geen sprake meer van verwerkingsverschijnselen, maar van verwerkingsproblemen of -stoornissen. Geweld leidt in deze gevallen tot een (partiële) post-traumatische stress-stoornis (PTSS). Slachtoffers die dergelijk ernstig geestelijk letsel oplopen komen pas op termijn tot een afronding van het verwerkingsproces. Sommigen slagen er echter in het geheel niet in om de gewelddadige gebeurtenis te verwerken. Wij gaan er vanuit dat zij in alle gevallen langdurige psychische hulpverlening nodig hebben.

Noot 4 De hoogte van de gemiddelde immateriële schade per letselcategorie wordt bepaald aan de hand van de Smartegeldgids. De letselcategorieën die wij hanteren worden voor de bepaling van de immateriële schade wel gekoppeld aan bedragen uit de Smartegeldgids, maar lopen daar niet parallel aan. De schadebedragen behorend bij de categorieën 'matig' en 'ernstig tot zeer zwaar' worden bepaald op basis van meerdere letselcategorieën uit de Smartegeldgids. We nemen daarbij steeds een gewogen gemiddelde. Dit betekent dat bijvoorbeeld (het gemiddelde van) letselcategorie 1 uit de Smartegeldgids twee keer zo zwaar meeweegt als categorie 2 en categorie 2 twee keer zo zwaar als categorie 3 enzovoort. De achterliggende gedachte daarbij is dat de opeenvolgende categorieën steeds minder vaak voorkomen en wel in een verhouding van 2:1. Letselcategorie 7 wordt niet meegenomen in de berekening, aangezien hiervoor geen gemiddeld schadebedrag is aangegeven.

Noot 5 Aangezien onze categorie lichter lijkt dan categorie 2 uit de Smartegeldgids wordt hier ter bepaling van de immateriële schade niet het gemiddelde gehanteerd van deze categorie, maar het minimum. Het gemiddelde bedrag van categorie 2 wordt daarom meegenomen in onze vierde categorie 'ernstig tot zeer zwaar'.

Kort samengevat ziet de ernst-indeling van geestelijk letsel er als volgt uit:

- geen geestelijk letsel;
- stress-reacties: licht geestelijk letsel waarbij geen beroep wordt gedaan op professionele hulpverlening;
- verwerkingsverschijnselen: matig geestelijk letsel waarbij een beroep wordt gedaan op psychische hulpverlening;
- verwerkingsstoornissen: ernstig tot zeer zwaar geestelijk letsel waarbij langdurige psychische hulpverlening en soms zelfs langdurige opname in een psychiatrisch ziekenhuis nodig is.

De berekening van de materiële schade wordt beperkt tot de kosten van psycho-therapeutische hulpverlening.

Op grond van het onderzoek van Van der Velden e.a. kon berekend worden dat de gemiddelde kosten van slachtoffers van bankovervallen die een vorm van psycho-therapeutische hulpverlening heeft ondergaan op f 957,- uitkomt. Dit gemiddelde wordt toegepast op alle slachtoffers die verwerkingsverschijnselen, -problemen of -stoornissen hebben ten gevolge van een geweldsmisdrijf, ongeacht het type delict waar men slachtoffer van is geworden. Gezien de informatie die voorhanden is beperken wij ons tot de poli-klinische behandeling en/of hulpverlening van de slachtoffers. Opnames in een psychiatrisch ziekenhuis of in voorzieningen voor vrouwenopvang worden in de berekening van de kosten van de materiële schade dus niet meegenomen.

Een en ander kan als volgt in tabelvorm worden weergegeven.

Tabel 3.3 Ernst van het geestelijk letsel en gemiddelde behandelingskosten (in guldens)

ernst geestelijk letsel	gemiddelde behandelingskosten
geen	0,-
stress-reacties	0,-
verwerkingsverschijnselen en verwerkingsstoornissen	957,-

Voor de berekening van de immateriële schade ten gevolge van geestelijk letsel wordt de volgende tabel gehanteerd.

Tabel 3.4 Ernst van het geestelijk letsel en immateriële schade (in guldens)

ernst geestelijk letsel	categorieën Smartegeldgids	gemiddelde schade ⁶
geen	-	0
stress-reacties	-	0
verwerkingsverschijnselen	1-2	2.156
verwerkingsproblemen en -stoornissen	3-7	30.739

Noot 6 De gemiddelde immateriële schade wordt berekend aan de hand van de Smartegeldgids.

4 Schadeberekeningen

4.1 Overval

Onder overval criminaliteit wordt - in aansluiting op de definitie van het PTO (projectteam Overvallen) - verstaan:

"Het met geweld of bedreiging met geweld wegnemen of afpersen van enig goed, gepleegd tegen personen in een afgeschermd ruimte of op een gepland/georganiseerd transport of de poging daartoe".

Volgens gegevens van het PTO vonden in 1994 2.502 overvallen plaats waarbij naar schatting 7.500 mensen slachtoffer werden van (dreiging met) geweld. Van deze 7.500 slachtoffers raakten 288 mensen gewond.

Lichamelijk letsel

Helaas wordt er geen registratie bijgehouden van de ernst van het lichamelijk letsel van gewonde slachtoffers van overval.

De gemaakte onderverdeling naar ernst van het lichamelijk letsel is gebaseerd op gegevens van het PTO over het gebruikte geweld. Dit leidt tot de volgende schade-overzichten.

Tabel 4.1 Materiële schade ten gevolge van lichamelijk letsel bij overval (in gulden)

	n	gemiddelde schade	totale schade x 1.000
geen letsel	7.212	0	0
licht letsel	141	227	32,0
matig letsel	128	308	39,4
ernstig tot zeer zwaar letsel	19	11.383	216,3
totaal	7.500	--	287,7

Tabel 4.2 Immateriële schade ten gevolge van lichamelijk letsel bij overval (in gulden)

	n	gemiddelde schade	totale schade x 1.000
geen letsel	7.212	0	0
licht letsel	141	1.602	225,9
matig letsel	128	2.509	321,2
ernstig tot zeer zwaar letsel	19	21.422	407,0
totaal	7.500	--	954,1

Geestelijk letsel

De ernstindeling van geestelijk letsel is gebaseerd op het onderzoek van Van de Velden e.a. (1992). In dit onderzoek is een uitgebreide vragenlijst onder 1.264 medewerkers van verschillende Nederlandse banken afgenomen. Van deze medewerkers werden 148 ooit slachtoffer van een overval. Van deze groep werd vastgesteld dat 33% voortdurende verwerkingsproblemen kende, waaronder 13% met PTSS-klachten en 2% met ernstige stoornissen.

Uitgaande van deze gegevens kunnen de volgende schade overzichten worden gepresenteerd.

Tabel 4.3 **Materiële schade ten gevolge van geestelijk letsel bij overval (in gulden)**

ernst letsel	n	gemiddelde schade	totale schade (x 1.000)
geen letsel of, licht letsel	6.375	0	0
verwerkingsverschijnselen, verwerkingsproblemen of -stoornissen	1.125	957	1.076,6
totaal	7.500		1.076,6

Tabel 4.4 **Immateriële schade ten gevolge van geestelijk letsel bij overval (in gulden)**

ernst letsel	n	gemiddelde schade	totale schade (x 1.000)
geen of licht letsel	6.375	0	0
verwerkingsverschijnselen	975	2.156	2.102,1
verwerkingsproblemen of -stoornissen	150	30.739	4.610,9
totaal	7.500		6.713,0

4.2 Straatroof

Onder straatroof wordt dat type misdrijf verstaan waarbij een privé-persoon met geweld of onder dreiging van geweld op straat gedwongen wordt om afstand te doen van zijn of haar bezittingen.

Straatroof komt vooral voor in de grotere steden. Landelijk wordt het aantal slachtoffers op basis van de politiemonitor geschat op 50.103.

Lichamelijk letsel

Bij minder dan de helft van straatroven (45%) wordt daadwerkelijk fysiek geweld gebruikt. Indien dit wel het geval is, loopt de ernst van het fysiek geweld uiteen van schoppen of slaan tot het steken (met mes of injectienaald) of schieten. Op basis van gegevens van de politiemonitor kan de volgende inschatting van de ernst van het slachtofferschap van straatroof worden gemaakt. Aan de hand hiervan kan in onderstaande tabellen de materiële en immateriële schade worden geschat.

Tabel 4.5 **Materiële schade ten gevolge van lichamelijk letsel bij straatroof (in gulden)**

	n	gemiddeld schadebedrag	totale schade x 1.000
geen letsel	34.071	0	0
licht letsel	14.730	227	3.343,7
matig letsel	1.152	308	354,8
ernstig tot zeer zwaar letsel	150	11.383	1.707,5
totaal	50.103	--	5.406,0

Tabel 4.6 Immateriële schade ten gevolge van lichamelijk letsel bij straatroof (in gulden)

	n	gemiddeld schadebedrag	totale schade x 1.000
geen letsel	34.071	0	0
licht letsel	14.730	1.602	23.597,5
matig letsel	1.152	2.509	2.890,4
ernstig tot zeer zwaar letsel	150	21.422	3.213,3
totaal	50.103	--	29.701,2

Geestelijk letsel

Op basis van de politiemonitor kan worden vastgesteld dat 61,5% van de slachtoffers geen emotionele problemen hebben ondervonden. Lichte problemen, waarvoor geen professionele hulp werd gezocht, werd bij 28,9% van de slachtoffers geconstateerd. In de overige gevallen treden verwerkingsverschijnselen of ernstiger op. Hierbij wordt voorzichtigheids-halve geschat dat 1% van de slachtoffers verwerkingsproblemen of -stoornissen (zoals PTSS) ontwikkelt.

Op basis van deze ernstverdeling wordt in tabel 4.7 en 4.8 respectievelijk de materiële en immateriële schade van geestelijk letsel ten gevolge van straatroof weergegeven.

Tabel 4.7 Materiële schade ten gevolge van geestelijk letsel bij straatroof (in gulden)

	n	gemiddelde schade	totale schade x 1.000
geen letsel of licht letsel	45.293	0	0
verwerkingsverschijnselen, verwerkingsproblemen of -stoornissen	4.810	957	4.603,2
totaal	50.103	--	4.603,2

Tabel 4.8 Immateriële schade ten gevolge van geestelijk letsel bij straatroof (in gulden)

	n	gemiddelde schade	totale schade x 1.000
geen of licht letsel	45.293	0	0
verwerkingsverschijnselen	4.309	2.156	9.290,2
verwerkingsproblemen of -stoornissen	501	30.739	15.400,2
totaal	50.103	--	24.690,4

4.3 Bedreiging en mishandeling

Onder bedreiging en mishandeling wordt het (dreigen met) uitoefenen van fysiek geweld verstaan. Concrete handelingen hierbij zijn verbaal of fysiek dreigen, schoppen, slaan of steken.

Volgens gegevens van de politiemonitor werd in 1994 4,1% van de Nederlandse bevolking bedreigd. Dat wil zeggen dat zo'n 513.000 mensen slachtoffers van bedreiging zijn geworden zonder dat hierbij daadwerkelijk

fysiek geweld is gebruikt. 0,94%⁷ van de Nederlandse bevolking is mishandeld. Het geschatte aantal slachtoffers van mishandeling is 117.948.

Lichamelijk letsel

Alleen in gevallen van mishandeling treedt lichamelijk letsel op. Op basis van de politiemonitor kan voor mishandeling de ernst van het lichamelijk letsel worden geschat. Aan de hand hiervan worden in tabel 4.9 en 4.10 respectievelijk de materiële en immateriële schadebedragen bepaald.

Tabel 4.9 Materiële schade ten gevolge van lichamelijk letsel bij mishandeling (in guldens)

	n	gemiddelde schade	totale schade x 1.000
geen letsel	14.036	0	0
licht letsel	86.456	227	19.625,5
matig letsel	13.092	308	4.032,3
ernstig tot zeer zwaar letsel	4.364	11.383	49.675,4
totaal	117.948	--	73.333,2

Tabel 4.10 Immateriële schade ten gevolge van lichamelijk letsel bij mishandeling (in guldens)

	n	gemiddelde schade	totale schade x 1.000
geen letsel	14.036	0	0
licht letsel	86.456	1.602	138.502,5
matig letsel	13.092	2.509	32.847,8
ernstig tot zeer zwaar letsel	4.364	21.422	93.485,6
totaal	117.948	--	264.835,9

Geestelijk letsel

Zowel bedreiging als mishandeling kunnen leiden tot geestelijk letsel. In het geval van bedreiging is het geestelijk letsel echter niet eenvoudig terug te voeren tot een specifiek voorval. Om die reden wordt hier alleen ingegaan op geestelijk letsel ten gevolge van mishandeling. Op basis van de politiemonitor kan worden ingeschat dat 56,9% van de mishandelde personen geen geestelijk letsel oploopt. Geestelijk letsel waarvoor geen professionele hulp wordt gezocht komt in 22,9% van de gevallen voor.

Een voorzichtige schatting op basis van Kilpatrick e.a. (1987) geeft aan dat 4% van de slachtoffers verwerkingsstoornissen als PTSS ontwikkelt. De overige 16,2% kampt met verwerkingsverschijnselen. Aan de hand van deze gegevens kunnen schattingen worden gemaakt van de schade ten gevolge van geestelijk letsel door mishandeling. Deze worden in tabel 4.11 en 4.12 weergegeven.

Noot 7 Mishandeling van vrouwen binnen een relatie wordt hierbij niet meegerekend. Dit komt bij paragraaf 4.5 (huiselijk geweld) aan de orde.

Tabel 4.11 Materiële schade ten gevolge van geestelijk letsel bij mishandeling (in guldens)

	n	gemiddelde schade	totale schade x 1.000
geen letsel of, licht letsel	94.122	0	0
verwerkingsverschijnselen verwerkingsproblemen of -stoornissen	23.826	957	22.801,5
totaal	117.948	—	22.801,5

Tabel 4.12 Immateriële schade ten gevolge van geestelijk letsel bij mishandeling (in guldens)

	n	gemiddelde schade	totale schade x 1.000
geen of licht letsel	94.122	0	0
verwerkingsverschijnselen	19.108	2.156	41.196,8
verwerkingsproblemen of -stoornissen	4.718	30.739	145.026,6
totaal	117.948	■	186.223,4

4.4 Aanranding en verkrachting

Artikel 246 WvSr omschrijft aanranding als volgt: "Hij die door geweld of een andere feitelijkheid of bedreiging met geweld of een andere feitelijkheid iemand dwingt tot het plegen of dulden van ontuchtige handelingen". Onder verkrachting wordt in artikel 242 WvSr het volgende verstaan: "Hij die door geweld of een andere feitelijkheid of bedreiging met geweld of een andere feitelijkheid iemand dwingt tot het ondergaan van handelingen die bestaan uit of mede bestaan uit het seksueel binnendringen van het lichaam"

Op basis van de Enquête Rechtsbescherming en Veiligheid (ERV) uit 1994 kan worden berekend dat er naar schatting 7.859 vrouwen van 15 jaar en ouder slachtoffer zijn geworden van aanranding en verkrachting en 1.965 vrouwen van een poging daartoe.

Lichamelijk letsel

De gemaakte onderverdeling naar ernst van het lichamelijk letsel is hier gebaseerd op onderzoek van Loef (1985). Dit leidt tot de volgende schade-overzichten.

Tabel 4.13 Materiële schade ten gevolge van lichamelijk letsel bij (poging tot) aanranding en verkrachting (in guldens)

	n	gemiddelde schade	totale schade x 1.000
geen letsel	6.877	0	0
licht letsel	2.063	0	0
matig letsel	786	⁸ 648,50	509,7
ernstig tot zeer zwaar letsel	98	11.383,-	1.115,5
totaal	9.824	--	1.625,2

Tabel 4.14 Immateriële schade ten gevolge van lichamelijk letsel bij aanranding en verkrachting 1994 (in guldens)

	n	gemiddelde schade	totale schade (x 1.000)
geen letsel	6.877	0	0
licht letsel	2.063	1.602	3.304,9
matig letsel	786	2.509	1.972,1
ernstig tot zeer zwaar letsel	98	21.422	2.099,4
totaal	9.824	--	7.376,4

Geestelijk letsel

De gemaakte onderverdeling naar ernst van het geestelijk letsel is gebaseerd op onderzoek van Kilpatrick e.a. (1981). Uit dit onderzoek bleek dat van de vrouwen die waren verkracht 57,1% PTSS ontwikkelden. Bij slachtoffers van aanranding was dit het geval bij 33,3% en bij vrouwen die een poging tot verkrachting of aanranding hadden ondergaan ging het om percentages van 15,7% respectievelijk 11,1%.

Dit leidt tot de volgende schade-overzichten.

Tabel 4.15 Materiële schade ten gevolge van geestelijk letsel bij (poging tot) aanranding en verkrachting (in guldens)

	n	gemiddelde schade	totale schade x 1.000
geen letsel, licht letsel of verwerkingsverschijnselen	6.032	0 ⁹	0
verwerkingsproblemen of -stoornissen	3.792	957,-	3.628,9
totaal	9.824	--	3.628,9

Noot 8 De gemiddelde schade ligt hier hoger dan in de standaard schadetabel uit hoofdstuk 3 omdat de verwondingen die in het onderzoek van Loef in de derde categorie vallen zwaarder zijn dan de verwondingen die in onze categorie 'matig' vallen.

Noot 9 Om de schatting aan de behoudende kant te houden wordt de gemiddelde schade op nul gesteld, ondanks het feit dat verwerkingsverschijnselen hier samengevoegd zijn bij geen letsel en licht letsel.

Tabel 4.16 Immateriële schade ten gevolge van geestelijk letsel bij (poging tot) aanranding en verkrachting (in guldens)

	n	gemiddelde schade	totale schade x 1.000
geen letsel, licht letsel of verwerkingsverschijnselen	6.032	0	0
verwerkingsproblemen of -stoornissen	3.792	30.739,-	116.562,3
totaal	9.824	--	116.562,3

4.5 Huiselijk geweld

Onder huiselijk geweld worden hier vormen van geweld die binnen een relatie door mannen jegens hun vrouwelijke partners worden uitgeoefend. Dit betreft zowel mishandeling als gedwongen seks en verkrachting. Bij het maken van een schatting van het aantal slachtoffers van huiselijk geweld doet zich het probleem voor dat op basis van verschillende bronnen zeer uiteenlopende schattingen gemaakt kunnen worden.

Op basis van de politiemonitor (in combinatie met onderzoek van Steinmetz en Van Andel) komt een schatting van slachtoffers van alleen mishandeling door partners uit op 52.692 vrouwen.

Op basis van het in Nijmeegse ziekenhuizen gehouden onderzoek onder geweldsslachtoffers komt een schatting van slachtoffers van huiselijk geweld voor totaal Nederland uit op 57.413.

Deze twee schattingen lijken redelijk met elkaar in overeenstemming. Daar staat echter tegenover dat een schatting op basis van een onderzoek van Römken uitkomt op 268.305 vrouwen die slachtoffer zijn van (seksuele) mishandeling door de partner.

Voorzichtigheidshalve wordt voor de verdere berekeningen uitgegaan van 57.413 slachtoffers van huiselijk geweld.

Helaas zijn met betrekking tot huiselijk geweld geen vergelijkbare gegevens voorhanden met betrekking tot lichamelijk of geestelijk letsel. Het merendeel van het voorkomen van huiselijk geweld heeft betrekking op mishandeling. Om die reden worden de hier gepresenteerde gegevens gebaseerd op cijfers van de politiemonitor met betrekking tot mishandeling.

Lichamelijk letsel

Hoewel de ernstverdeling van lichamelijk letsel overeen komt met dat van mishandeling, wordt na huiselijk geweld anders hulp gezocht. Slachtoffers van huiselijk geweld zoeken vaker eenmalige hulp bij de huisarts dan bij eerste hulpverleners. Dit heeft tot gevolg dat de gemiddelde materiële schade bij licht letsel lager uitvalt, namelijk f 112,-. In tabel 4.17 en 4.18 wordt op basis van de gegevens van de politiemonitor mishandeling respectievelijk de materiële en immateriële schade gepresenteerd.

Tabel 4.17 Materiële schade ten gevolge van lichamelijk letsel bij huiselijk geweld (in guldens)

	n	gemiddelde schade	totale schade (x 1.000)
geen letsel	6.832	0	0
licht letsel	42.084	112	4.713,4
matig letsel	6.373	308	1.962,9
ernstig tot zeer zwaar letsel	2.124	11.383	24.177,5
totaal	57.413	--	30.853,8

Tabel 4.18 Immateriële schade ten gevolge van lichamelijk letsel bij huiselijk geweld (in guldens)

	n	gemiddelde schade	totale schade (x 1.000)
geen letsel	6.832	0	0
licht letsel	42.084	1.602	67.418,6
matig letsel	6.373	2.509	15.989,9
ernstig tot zeer zwaar letsel	2.124	21.422	45.500,3
totaal	57.413	--	128.908,8

Geestelijk letsel

De ernstindeling van geestelijk letsel bij huiselijk geweld is gebaseerd op de indeling van geestelijk letsel bij mishandeling. Voor een nadere toelichting wordt verwezen naar paragraaf 4.3. In de volgende tabellen wordt respectievelijk de materiële en immateriële schade van geestelijk letsel bij huiselijk geweld geschat.

Tabel 4.19 Materiële schade ten gevolge van geestelijk letsel bij huiselijk geweld (in guldens)

	n	gemiddelde schade	totale schade x 1.000
geen letsel of, licht letsel	45.931	0	0
verwerkingsverschijnselen, verwerkingsproblemen of -stoornissen	11.482	957	10.988,3
totaal	57.413	--	10.988,3

Tabel 4.20 Immateriële schade ten gevolge van geestelijk letsel bij huiselijk geweld (in guldens)

	n	gemiddelde schade	totale schade x 1.000
geen of licht letsel	45.931	0	0
verwerkingsverschijnselen	9.760	2.156	21.042,5
verwerkingsproblemen of -stoornissen	1.722	30.739	52.932,5
totaal	57.413	--	73.975,0

5 Conclusies

In dit onderzoek is de omvang van de schade ten gevolge van lichamelijk en geestelijk letsel door geweld in beeld gebracht. Concreet zijn de volgende geweldsoorten in beeld gebracht:

- overval;
- straatroof;
- bedreiging en mishandeling;
- aanranding en verkrachting;
- huiselijk geweld.

Bij de bepaling van de omvang van de schade is een onderscheid gemaakt tussen materiële en immateriële schade. Onder materiële schade wordt de herstelkosten voor het slachtoffer verstaan¹⁰. De immateriële schade is gebaseerd op een voorzichtige schatting van wat ook wel smartegeld wordt genoemd.

In tabel 5.1 worden de bevindingen van dit onderzoek kort gepresenteerd. Er heeft daarbij een uitsplitsing plaatsgevonden naar:

- soort geweld;
- materiële en immateriële schade.

Tabel 5.1 Omvang totale materiële en immateriële schade ten gevolge van lichamelijk en geestelijk letsel door geweld (in 1.000 gulden)

delict	lichamelijk letsel		geestelijk letsel		lichamelijk en geestelijk letsel		
	materiële schade	immateriële schade	materiële schade	immateriële schade	materiële schade	immateriële schade	totale schade
overval	287,7	954,1	1.076,6	6.713,0	1.364,3	7.667,1	9.031,4
straatroof	5.406,0	29.701,2	4.603,2	24.690,4	10.009,2	54.391,6	64.400,8
mishandeling	73.333,2	264.835,9	22.801,5	186.223,4	96.134,7	451.059,3	547.194,0
aanranding/ verkrachting	1.625,2	7.376,4	3.628,9	116.562,3	5.254,1	123.938,7	129.192,8
huiselijk geweld	30.853,8	128.908,8	10.988,3	73.975,0	41.842,1	202.883,8	244.725,9
totaal	111.505,9	431.776,4	43.098,5	408.164,1	154.604,4	839.940,5	994.544,9

Op basis van tabel 5.1 kunnen de volgende conclusies worden getrokken.

- De totale schade van geweld in Nederland in 1994 kan voorzichtig op bijna één miljard (f 994.544.900,-) worden geschat.
- De belangrijkste schade ten gevolge van geweldsmisdrijven is immaterieel: 85% van de totale schade is immaterieel.
- Mishandeling is de omvangrijkste schadepost. De oorzaak hiervoor is de omvang van het aantal slachtoffers.

Noot 10 Zie voor een nadere definiëring hoofdstuk 2.